

طمع ورزی اسرائیل به آبهای کشورهای عربی*

آب عامل اساسی ظهور و سقوط تمدنها می باشد، به همین خاطر است که دولتهای حمیر و سبا در کنار سد مأرب در عین تشکیل یافتند. تمدنهای قدیمی (همانند تمدنهای کلدانیان و آشوریان) نیز در کرانه های دو رودخانه دجله و فرات برپا شدند. مورخ یونانی هرودوت مصر را "هدیه رود نیل" توصیف کرده است. در واقع بدون رود نیل، هیچ تمدن قدیمی در روی سرزمین کنعان ماهیت وجودی پیدا نمی کرد و بدون تسلط بر منابع آبی، امکان استمرار حیات تمدنها نیز وجود نداشت به همین خاطر است که فراعنه مصر

عنصر وجودی اسرائیل آب است اسرائیل بر این اساس بنا نهاده شده است یعنی موجودیت اسرائیل علاوه بر قرار گرفتن در یک منطقه سوق الجیشی از نظر مکانی، دینی و مذهبی از نظر آب نیز بر این اساس بنا نهاده شده است.

نویسنده معتقد است اکثر جنگهای عربی اسرائیل به خاطر آب صورت گرفته و در واقع جنگ آب در جهان و بخصوص در خاورمیانه در سال ۱۹۶۲ آغاز شده است. نویسنده برای مقابله با توسعه طلبی اسرائیل و بحران آب به کشورهای عربی هماهنگی سیاسی - امنیتی را توصیه می کند. و در این خصوص خواستار تشکیل دادگاه امنیتی منطقه ای برای رسیدگی به این امر می گردد.

*مقاله "الاطماع الاسرائیله فی المیاه العربیه" چاپ شده در ماهنامه الملف العربی الاوربی شماره ۹۱ مارس ۲۰۰۰

شدن مجدد در گریه‌های بین‌المللی منجر شود.

تحقیقات متعدد نشان می‌دهند که منطقه خاورمیانه و به ویژه منطقه عربی به سوی کسری آب و کمبود منابع آبی پیش می‌رود. نسبت ساکنان خاورمیانه در مقابل کل ساکنان جهان در حدود ۵ درصد می‌باشد همین جمعیت، ۱ درصد ثروت آبی بین‌المللی را دارا است از میان کشورهایی که عملاً از کمبود آب رنج می‌برند اسرائیل، اردن و عربستان سعودی را می‌توان نام برد. در این تحقیق بر سیاست آبی اسرائیل در منطقه خاورمیانه تأکید خاصی صورت گرفته است.

اسرائیل و مسأله آب کشورهای عربی
تأسیس اسرائیل با مسأله بود و نبود آب پیوند خورده است. اولین هیأت صهیونیستی با هدف تحقیق در تراز آب در فلسطین و همچنین دریاچه‌ها و رودخانه‌ها و چاه‌های (سفره‌های) آب زیرزمینی از طرف آژانس یهود در سال ۱۸۶۷ به فلسطین اعزام گردید این هیأت گزارش کاملی را از تحقیقاتش در مورد آب در سرزمین فلسطین به آژانس یهود

قنوت و سدهای بسیاری را برای رساندن آب به کاخها و مناطق تحت نفوذشان ایجاد کرده بودند. حکایت کشور یمن با سد مأرب نیز همین طور است. با زوال این سد، تمدنها نیز از بین رفت و اقوام نابود شدند.

آب، امروز نیز مسأله‌ای جهانی بوده و کنفرانس‌ها و اجتماعات بین‌المللی متعددی به این منظور اختصاص یافته است. یونسکو نیز اخیراً در همین زمینه کنفرانسی بین‌المللی را برگزار کرد. در این کنفرانس سخنرانان و هیأت‌های سیاسی و اندیشمندان بسیاری به بحث درباره مسأله آب و خصوصاً خودکفایی آبی پرداختند.

آقای پطرس غالی دبیر کل سابق سازمان ملل متحد و دبیر کل فعلی سازمان کشورهای فرانسه زبان در این کنفرانس اعلام کرد: مسأله آب مسأله‌ای مهم و حیاتی است و باید در منحنی اولویت بندی‌ها مورد بررسی قرار گیرد و برای آن باید امکانات مادی و بشری در نظر گرفته شود، چرا که این مسأله به آینده بشر و تمدن جهانی مربوط می‌شود. غالی نتیجه‌گیری می‌کند که بحران آب و کمبود آن ممکن است به برافروخته

ارائه کرد. پیش از آن، طرح صهیونیستی مبتنی بر تأسیس کشور اسرائیل در منطقه العریش مصر بود، اما از آن طرح به دلیل عدم امکان رساندن آب نیل به منطقه العریش و عدم وجود سد در آن منطقه و این که در آن زمان فن آوری کنونی در دسترس نبود، صرف نظر شد. اما در مورد طرح صهیونیستی تأسیس کشور اسرائیل در اوگاندا، با توجه به وفور آب در آن منطقه، به علت مخالفت دینداران یهودی و اصرار آنها بر تأسیس کشور اسرائیل در سرزمین موعود^۱ این طرح نیز با موفقیت همراه نشد.

پس از بحث و گفت و گوهای فراوان اولین گروه یهودی که متشکل از کارشناسان آب و مهاجران یهودی بود در سال ۱۸۸۰ به فلسطین اعزام شد. این گروه بر مبنای نظرات گروه قبلی، در مناطق پر آب همانند صفد و یافا سکونت گزیدند.

در همان ایام، اولین همکاری یهودی-آمریکایی، در زمینه، آب انجام شد و اولین چاههای آب حفر شده در فلسطین توسط کارشناسان یهودی و با همکاری آمریکایی ها حفاری شد. هنگام صدور وعده^۲ بالفور در سال ۱۹۱۷- که به تأسیس

میهن یهودی بر روی سرزمین فلسطین تأکید کرد- حییم وایزمن رییس آژانس یهود با مسئولان انگلیسی دیدار کرد و از آنان گسترش میهن یهودی بنحوی که جنوب لبنان را نیز در بر بگیرد، خواستار شد وی می خواست شرایط برای اسرائیل طوی فراهم شود تا بر آب رودخانه لیتانی تسلط یابد و استفاده از آب فراوان این رودخانه برای فراخوانی تعداد زیادی از یهودیان به سوی فلسطین انجام شود. اما فرانسه این درخواست را رد کرد و بر تأسیس لبنان بزرگ، که جنوب لبنان فعلی را در بر گیرد، تأکید کرد. بعد از آن طرح، رهبران آژانس یهود از مقامات قیمومت فرانسه و انگلیس درخواست کردند میهن موعود یهودی، منطقه حمد (حما) سوریه و بلندیهای جبل حرمون را نیز در بر گیرد، رهبران آژانس یهود در آن زمان به "قرارداد سان ریمو" مربوط به قیمومیت انگلیس و فرانسه بر منطقه خاورمیانه استناد می کردند، اما فرانسه بر گنجاندن منطقه جولان و بلندیهای جبل الشیخ زیر سلطه حاکمیت فرانسه که در آن موقع قیمومتش را بر عهده داشت، اصرار می کرد و هنگامی که یهودیان بر سرزمین فلسطین مستقر

تاریخی اسرائیل بر آبهای کشورهای عربی است.

امنیت آبی اسرائیل بالاترین مسأله است

دستیابی به آب هدف جنگ ۱۹۶۷

آیا جنگ آب آن چنان که کارشناسان، آن را پیش بینی کرده اند شروع شده است؟

به نظر من جنگ آب در خاورمیانه در سال ۱۹۶۴ یعنی با شروع طرح اسرائیلی انتقال آب رودخانه اردن و انعقاد اجلاس اول سران کشورهای عرب که به بررسی آن مشکل اختصاص یافت، آغاز گردید. اجلاس دوم سران کشورهای عربی در اسکندریه در سال ۱۹۶۴، طرح "جانسون" که مبتنی بر تقسیم آب بین اسرائیل و همسایگان عربش بود را رد کرد.

سخنان و بیانات بسیاری از رهبران اسرائیلی همانند وزیر دفاع سابق اسرائیل آریل شارون که سال ۱۹۶۴ و طرح انتقال آب رود اردن، را انگیزه اصلی جنگ سال ۱۹۶۷ محسوب کرد. موشه دایان وزیر دفاع اسبق اسرائیل که انگیزه اصلی برای

شدند، علی رغم موافقت نامه آتش بس سال ۱۹۴۸ منعقد شده بین اسرائیل و لبنان، این رژیم اقدام به تجاوز به لبنان نمود. هدف رهبران اسرائیل رفع نیازشان به آب از طریق ورود به جنوب لبنان و اشغال آن برای دستیابی به آب لیتانی و حاصبانی بود.

رهبران اسرائیل از بن گوریون تا دیگران هرگز طمعشان به آب جنوب لبنان را پنهان نکردند، اینان کوشیدند با ابزارهای مختلف، هرج و مرج در منطقه جنوب لبنان ایجاد کنند و با جذب یک افسر مسیحی لبنانی، یک دولت مسیحی در جنوب برپا کنند که در کنار اسرائیل و با سیاستهای آن هماهنگ و همزیستی داشته باشد تا اسرائیل سلطه اش را بر آبهای لبنان تضمین کند.

پیش از آن که اسرائیل از حضور فلسطینیان در جنوب لبنان برای حمله به دولت صلح طلب لبنان استفاده کند موضوع آب و به ویژه آب جنوب لبنان در بالاترین حد اهتمام رهبران اسرائیلی قرار داشت. هدف ما از این بررسی، اطلاع خواننده محترم از پشت پرده مسائل تاریخی برای فهم کشمکش موجود بین اعراب و اسرائیل و همچنین طمع ورزی

دریاچه طبریه، با نیاس و جبل حرمون شدیداً حفظ نموده اند.

اردن یکی از کشورهای است که عملاً مورد تهدید آبی است، به ویژه آن که منابع آبی این کشور، از خسارج از سرزمینش - اسرائیل و سوریه - وارد می شوند.

کشور اسرائیل که بر منابع رود اردن مسلط است به بهانه خشکی زمینها و نیازهای رو به تزاید شهروندان اسرائیلی به آبهای انبار شده، در مواقعی از سال از انتقال مقدار آب مورد توافق این معاهده به اردن ممانعت می کند.

مضاف بر این اسرائیل برای هر همکاری آب بین سوریه و اردن در مورد رودخانه یرموک و ساخت سد الوحده مانع تراشی می کند.

اما سلطه اسرائیل بر کرانه غربی رود اردن و غزه نیز جز آبهای بسیار فراوان زیرزمینی و چاههای موجود در منطقه کرانه غربی و دستیابی به سرزمینهای حاصلخیز، دلیل دیگری ندارد. به همین علت است که مهاجران اسرائیلی با این تراکم در مناطق فلسطینی مستقر شده اند. افزون بر این، فلسطینیان از حفر چاههای آبی معین در مناطقی که اسرائیل آنها

اشغال منطقه جولان، آب و اراضی حاصلخیز آن منطقه بود و این اشغال، تحت فشار لابی کشاورزی اسرائیل انجام شد)، اکنون به خوبی می توان دریافت که چرا آب در اسرائیل به عنوان دارایی دولت به حساب می آید و وارد حوزه امنیتی دولت اسرائیل می شود.

بلندیهای جولان منبع مهم آب

اشغال بلندیهای جولان در سال ۱۹۶۷ به وسیله اسرائیل که حاکمیت این رژیم بر منابع اصلی رود اردن (دان، بانیا و الحاصبانی) را تضمین کرد. این رود که دریاچه طبریه را تغذیه می کند و به دریای میست می ریزد، نیازهای اصلی آب اسرائیل را تضمین کرد. منطقه جولان در حال حاضر حدود ۳۲ درصد نیازهای آبی اسرائیل را تأمین می کند، دریاچه طبریه اینک منطقه امنیتی برای اسرائیل محسوب می شود، زیرا این دریاچه آب شرب و کشاورزی تعدادی از شهرکهای اسرائیلی را تأمین می کند. به همین خاطر است که اسرائیلی ها در گذشته و در مذاکرات سوری - اسرائیلی، التزام خود را در مورد مسأله آب، مرزهای سال ۱۹۲۳ و هم چنین درباره سلطه بر

را مناطق کاملاً امنیتی اعلام کرده، منع شده اند.

در همین راستا هیچ فلسطینی حق حفر چاه آب، تا عمق بیش از ۱۰۰ متر را در مناطق معین ندارد، در حالی که هر اسرائیلی حق دارد چاه آب تا عمق ۴۰۰ متر را حفر نماید. همچنین و هیچ فلسطینی، حق استفاده از آبیاری زراعتی را بعد از ساعت ۴ بعد از ظهر ندارد، در حالی که هر اسرائیلی می تواند در هر وقت که بخواهد مزارع خود را آبیاری کند. افزون بر این، دولت اسرائیل همه شرایط لازم برای پمپاژ آب آبهای زیر زمینی واقع در مناطق مسکونی فلسطینیان برای شهرک نشینان را فراهم کرده است. مضاف بر این، اسرائیل مجازاتهای سنگینی را برای فلسطینیانی که بکوشند چاه آبی را بدون اخذ موافقت مقامات امنیتی و نظامی حفر کنند، مقرر کرده است. در غزه که پنج هزار شهرک نشین اسرائیلی حضور دارند، حدود ۱۷ چاه آب حفر شده است. این حفر زیاد چاه به ازدیاد شوری آب در غزه منجر شده است. ساکنان بخش غزه از افزایش شوری آب و قطع دائمی آب شرب، رنج می برند. این منصفانه و عادلانه نیست که مصرف آب

شهرک نشین اسرائیلی پنج برابر مصرف شهروند فلسطینی باشد و در اختیار شهروند اسرائیل کلیه ابزار تکنولوژیک و نوین برای حفر و استخراج آب قرار گیرد.

اما در مورد جنوب لبنان و در نوار اشغالی، علی رغم ادعاهای اسرائیل مبنی بر عدم استفاده از آب رود لیتانی و همچنین اعلام این که اسرائیل قصد انتقال آب این رودخانه را ندارد، نشانه هایی بر این که اسرائیل از آب این رودخانه سرقت می کند و تونلهای زیرزمینی برای انتقال آب این رودخانه به شهرکهای شمالی حفر نموده، وجود دارد. این گونه اعمال در غیاب قدرت و حاکمیت دولت لبنان در این بخش اشغالی از لبنان صورت می گنجد. نکته مهم این که اکثر منابع آبی اسرائیل در سرزمینهای عربی اشغالی و از جمله جولان و کرانه غربی رود اردن قرار دارد. ۲/۳ نیازهای آبی اسرائیل از خارج از مرزهای سال ۱۹۴۸ فلسطین تأمین می شود. به همین خاطر است که امنیت آبی اسرائیل و تأمین آب شهروند اسرائیلی از مهمترین اولویتهای اسرائیل به شمار می رود. همه می دانیم که شهروند اسرائیلی آب زیادی

بین کارشناسان آب اسرائیلی و ترک در مورد مسأله آب انجام شده و ترکیه قصد دارد نیاز آبی اسرائیل را از طریق لوله زیر سطح دریاچه مدیترانه تأمین کند.

ترکیه می‌کوشد گذشته خویش را از طریق ثروت آبی ذخیره شده فعلی‌اش، احیا کند و به همین دلیل آب رودخانه‌اش را به همه کشورهای منطقه با قیمت‌های مناسب و بدون رعایت اصل تقسیم آب با همسایگانش - سوریه و عراق - می‌فروشد. هم پیمانی اسرائیل و ترکیه سنگ بنای (زیربنای) اداره و پیشبرد امور منطقه در قرن آینده (حالی) خواهد بود و چنانچه اعراب همچنان به عقب نشینی خفت بار خویش ادامه دهند اوضاع بسیار بدتر از این خواهد شد. پس هم پیمانی اسرائیل و ترکیه در مسأله آب در آینده و سرنوشت ملت‌های منطقه مسأله‌ای حساس و سرنوشت ساز است، برای مقابله با این هم پیمانی باید پیمان سوریه، اردن، عراق و مصر برای ایجاد مانع یا جلوگیری از نفوذ آن منعقد شود.

شگفت‌انگیز تر این که دو منطقه بزرگ عربی یعنی جنوب لبنان و جنوب سودان را با آب‌های غنی شان

مصر می‌کند و هر فرد اسرائیلی، هنگام بازنشستگی در مزرعه خصوصی‌اش کار خواهد کرد. مضاف بر این گسترش ساخت و ساز - که بعضی از شهرهای اسرائیلی شاهد آن هستند - مقدار زیادی آب می‌طلبد.

برای مقابله با این معضل، دولت اسرائیل در ابتدا به واردات آب از مصر و از رود نیل می‌اندیشید. طرح عرضه سخاوتمندانه انور سادات رئیس جمهور معدوم مصر مبنی بر اختصاص ۱٪ از حجم آب رود نیل برای تأمین مقداری از نیاز اسرائیل به آب، به واسطه مخالفت اتیوپی و کشورهای مشرف بر این رودخانه و همین‌طور احزاب مخالف و افکار عمومی مصر و حتی سیاستمداران نزدیک به سادات موفق نشد. افزون بر این اسرائیل اجرای بند دوم موافقتنامه کمپ دیوید مربوط به عقب نشینی اسرائیل از غزه و کرانه غربی رود اردن را رد کرد و بدین ترتیب مناخیم بگین این طرح را در نطفه خفه کرد. در حال حاضر سیاست اسرائیل بر هم پیمانی با ترکیه و مسأله تأمین آب مورد نیاز اسرائیل از طریق این کشور به وسیله دو رودخانه دجله و فرات متمرکز شده است. دیدارهای متقابلی

آبی باید بین کشورهای عربی زبان دیده از این سلطه اسرائیل به ویژه سوریه، اردن و حکومت خودمختار فلسطین برقرار شود. هماهنگی آبی میان کشورهای عربی باید طوری برقرار گردد که به داد و ستد تجارب تکنولوژیکی این کشورها برای به کارگیری همه منابع آبی کشورهای عربی منجر شود و از سرقت آبهای اعراب به وسیله اسرائیل ممانعت گردد.

اتخاذ سیاستی قاطع به وسیله کشورهای عربی، در برابر هر کشوری که سعی در سوء استفاده از امنیت اعراب می کند و به شمار آوردن امنیت آبی کشورهای عربی به عنوان جزء تفکیک ناپذیر امنیت اعراب و این موارد ضرورت یک هماهنگی کامل آبی بین سوریه و عراق و همچنین بین مصر و سودان و اردن و حکومت خودمختار فلسطین را نمایان تر می سازد زیرا هیچ دولتی نمی تواند به تنهایی سیاست آبی خودش را بنیان نهد.

در پایان باید به برگزاری کنفرانس رهبران کشورهای عربی به طور دوره ای برای بحث این مسأله حساس اقدام کرد. باید نهایت درک و بیداری برای هماهنگی مطلوب بین

تشنج و درگیری دائمی فرا گرفته است و عجب تر از آن، سکوت مصر از همکاری اخیر آب بین اتیوپی و اسرائیل است که در این همکاری آبی، اسرائیل پیشنهاد ساخت سدهای آب برای اتیوپی را داده که این مسأله بر کمیت آب جاری از اتیوپی به مصر تأثیر می گذارد.

اسرائیل می کوشد در جریان کمیت های آب نشأت گرفته شده از مذاکرات فعلی اسرائیلی-عربی از تعهدات آبی اش بگریزد. همچنین می کوشد از رابطه موضوع آب با حاکمیت ملی آن کشورها جلوگیری و سعی کند مسأله آب را به مسأله ای انسانی تبدیل کند.

پرسش مطرح در حال حاضر این است که سرنوشت منطقه خاورمیانه در سایه سلطه اسرائیلی-ترکی بر آبهای منطقه که به ایجاد تشنج های دائمی بین کشورهای آن منطقه منجر خواهد شد چیست؟ چگونه اعراب با این مشکل مواجه خواهند شد و استراتژی واحد آنان برای توقف این طمع ورزی اسرائیلی ها به آب کشورهای منطقه چیست؟

برای پیشگیری از چنین وضعی، سیاست واحد آبی اعراب، باید مبتنی بر این موارد باشد: هماهنگی کامل

دادگاهی منطقه ای برای تحقیق در مورد اختلافات آبی کشورهای منطقه ای تأسیس شود. این دادگاه باید از یکی از سازمانهای منطقه ای همانند جامعه عرب یا سازمان کشورهای اسلامی سرچشمه گیرد و همزمان اعراب نیز در محافل بین المللی و سازمانهای و جهانی و سازمانهای غیردولتی برای جلب توجه جهانیان و افکار عمومی جهان بر اوضاع آب در منطقه عربی فعال شوند.

اعراب در این مسأله به وجود آید هرگز کمبود آب فقط شهروند فلسطینی و اردنی را مبتلا نخواهد کرد، بلکه در صورت بی توجهی به این مسأله و عدم وجود هماهنگی بین کشورها شهروند سعودی و قطری و کویتی را نیز دچار خواهد کرد. در شرایط بی توجهی به حقوق بین الملل در مورد تقسیم آب بین کشورها و پایبندی اسرائیل و ترکیه به اصل سلطه بر آب و ناتوانی اعراب در گرفتن حقوقشان با قدرت، باید

نوشته: دکتر محمد عجلانی*
برگردان: حسن ناصری

* پژوهشگر سوری مقیم پاریس

پرتال جامع علوم انسانی